

**ҲАВАСМАНДКУНИИ КОРХОНАҲО БАРОИ ПУРИҚТИДОР ГАРДОНИДАНИ
ПОЙГОҲИ МОДДӢ -ТЕХНИКИИ КИШОВАРЗӢ ДАР ҶУМҲУРИИ ТОҶИКСТОН ТА-
ВАССУТИ МЕХАНИЗМҲОИ ЛИЗИНГ**

Мухторзода П.Ҷ., доктор (PhD), **Бобоев Ш.К.,** н.и.и., дотсент ДАТ ба номи Ш. Шоҳтемур

Калимаҳои калидӣ: лизинг, амалиёти лизингӣ, техника, таҷҳизоти кишоварзӣ, тараққиёти лизинг, муносибатҳои лизинг.

Тараққиёти илму техника яке аз омилҳои назаррас мебошанд, ки баландшавии истеҳсолоти кишоварзро таъмин менамояд ва асоси ҷиҳозонидани хоҷагиҳо бо техника ва таҷҳизотҳои кишоварзӣ ба шумор меравад. Айни замон дар ҷумҳурӣ таъминнокии соҳаи кишоварзӣ бо техника ва таҷҳизоти кишоварзӣ вобаста ба меъёри муқарраршуда 50-55% - ро ташкил медиҳад. Рушди бо-муваффақияти мучтамеи агросаноатӣ аз бисёр ҷиҳат аз дастгирии давлатӣ ва танзими истеҳсолоти кишоварзӣ дар асоси лизинг вобаста аст. Зери мафҳуми лизинг ҳама намуди фаъолияти сармоягузори оид ба харидорӣ намудани молу мулк ва супоридани он ба шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ дар асоси шартномаи лизинг бо назардошти пардохти ҳатмии муҳлати маблағ ва дар шароити муайяни пешбинишудаи шартнома, дар асоси бозхариди молу мулк аз ҷониби лизинггиранда фаҳмида мешавад. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи иҷораи молиявии (лизинг)» ҷонибҳои муомилоти лизингӣ (субъектҳои лизинг) ва предмети лизингро муайян менамояд. Ба субъектҳои лизинг дохил мешаванд: лизингдиханда, лизинггиранда ва фурушанда (молрасон-тахвилгар). Дар ин маврид лизингдиханда метавонад ҳам шахси ҳуқуқӣ ва ҳам ҳамчун шахси воқеӣ амал намояд, ки мутобиқи шартномаи лизинг ба тасарруфи муваққатии предмети лизинг дар шароити муайян вазифадор аст онро амалӣ намояд.

Мувофиқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи иҷораи молиявии (лизинг)» предмети лизинг метавонад ҳар гуна ашёҳои истифоданашаванда бошад, аз ҷумла корхона, биноҳо, иншоот, таҷҳизот, воситаҳои нақлиёт, комплексҳои амволӣ ва дигар молу мулк, ки барои фаъолияти соҳибкорӣ метавонад мавриди истифода қарор дода шавад. Яке аз бартариятҳои хуби лизинг дар он мебошад, ки пеш аз харид онро истифода бурда даромад ба даст оварда мешавад. Ин даромади бадастовардашуда ба хоҷагидорон имконият медиҳад, ки доираи истеҳсолоти хоҷагии кишоварзӣ худро васеъ намуда, даромади бештар ба даст гиранд.

Аз нуқтаи назари иқтисодӣ, лизинг бо қарз монандӣ дорад, ки барои хариди таҷҳизот пешниҳод гардидааст. Ҳангоми бо қарз харидорӣ намудани дороиҳои воқеӣ, харидор дар муҳлати муайян маблағи қарзро пардохт мекунад, ҳамзамон фурушандаи дороиҳои воқеӣ барои таъмини баргардонидани қарз ҳуқуқи соҳибии моликиятро то пурра пардохт намудани он нигоҳ медорад.

Сарфи назар аз он, ки асоси лизинг муносибатҳои қарзӣ мебошад, мо онро на ба шакли маблағгузории қарзӣ ҳамчун қарзи мақсаднок дохил мекунем ва онро ба сифати усули мустақили маблағгузории сармоягузориҳои воқеӣ ҷудо мекунем. Ҷунин нуқтаи назар бо ду ҳолат алоқаманд аст. Аввалан, лизинг, баръакси қарзи бонкӣ, ҳамчун қарз дар шакли мол амал мекунад; дуюм, он дар таҷрибаи ҷаҳонӣ хеле васеъ паҳн шудааст.

Дар шароити иқтисодии бозоргонӣ дар соҳаи кишоварзӣ масъалаи ҳавасмандкунии корхонаҳои кишоварзӣ яке аз масъалаи муҳим ба шумор меравад. Мақсади асосии ҳавасмандкунии корхонаҳои кишоварзӣ ин ташкили шароити хуби такрористеҳсолкунии маҳсулоти кишоварзӣ мебошад. Ин масъала бо истифодаи механизмҳои иқтисодӣ амалӣ карда мешавад. Яке аз механизми иқтисодии ҳавасмандкунии корхонаҳои кишоварзӣ ин лизинг мебошад.

Дар иқтисодиёти кишоварзӣ лизинг ин намуди қарз ба шакли мол ва усули махсуси сармоягузори ба ҳисоб рафта, дар баробари маблағгузории қарзӣ дар шароити дефитситаи сармоя нақши муҳимро дар азнавсозии сармояи асосӣ мебозад.

Бартариҳои лизинг дар муқоиса бо дигар намудҳои сармоягузори дар он аст, ки корхонаҳои кишоварзӣ воситаҳои асосии истеҳсолотро ба даст меоранд ва қисми воситаҳои зуруриро бо ҷалб накардани захираҳои молиявии маҳдуд ва дар ихтиёри худ нигоҳ дошта, барои истифода ва хариди тухмӣ, маводҳои сӯзишворӣ истифода мебаранд. Бартариҳои дигари лизинг дар он аст, ки сармояи аввалияи начандон калонро дошта истеҳсолоти нав ташкил намуда, бо зудӣ фондҳои асосиро бе ҷалби сармоягузории калон азнавсозӣ намудан мумкин аст. Инчунин бо ёрии лизинг масъалаи асосии соҳаи кишоварзӣ нарасидани маблағ барои хариди техникаи кишоварзӣ ҳалли худро меёбад.

Лизинг ба ҳамаи иштирокчиёни амалиёти лизингӣ муфид мебошад. Истеҳсолкунандагони маҳсулоти кишоварзӣ қарзро мегирад ва марҳила ба марҳила барои пардохти маблағи

таҷҳизотҳо ва техникаи зарурӣ онро истифода менамоянд. Бонк кафолати бозпас гардонидани қарз ба ҳисоб меравад. Барои корхонаҳои мошинсозии кишоварзӣ бозори фурӯш васеъ карда мешавад, ки вуруди захираҳои молиявӣ иловагиро таъмин менамояд.

Низоми пешниҳоди таҷҳизотҳо ва мошинаҳои кишоварзӣ барои лизинг як қатор бартари-ятҳоро доро мебошад:

якум, амалан ин имконияти ягонае мебошад, ки аз тарафи давлат қарздиҳии дарозмуддат дар вақти харидани техника дода мешавад;

дуюм, нархи қайдкардашудаи маҳсулоти мошинаҳои кишоварзӣ дар лаҳзаи харидани он, ки вай махсусан дар вақти таваррум муҳим аст;

сеюм, дастрас намудани техникаи кишоварзӣ барои ҳамаи истехсолкунандагони маҳсу-лоти кишоварзӣ пайдо мегардад.

Бо сабаби зиёдшавии амалиётҳои лизингӣ дар соҳаи кишоварзӣ корхонаи воҳиди давлатии ҷумҳуриявӣ «Тоҷикагролизинг» дар асоси қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 ноябри соли 2007, № 597 таъсис дода шудааст. Мақсади асосии «Тоҷикагролизинг» дар асоси Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи иҷораи молиявӣ (лизинг)» қонеъ намудани талаботи хоҷагиҳои деҳқонӣ фермерӣ, корхонаҳои ташкилотҳои соҳаи кишоварзӣ дорои шаклҳои гуногуни моликият ва шахсони воқеӣ бо техникаи кишоварзӣ, қисмҳои эҷтиётӣ ва ташкил намудани марказҳои хизматрасонии техникӣ, қору хизматрасонии сервисию техникӣ ва дар асоси тичорат ба даст овардани ғоида ба шумор меравад.

Мувофиқи маълумотҳои оморӣ дар 9 моҳи соли 2018 аз ҳисоби корхонаи воҳиди давлатии ҷумҳуриявӣ «Тоҷикагролизинг» ба ҷумҳурӣ 205 трактори гуногунтама ва 530 мошинолоти кишоварзӣ ворид карда шудааст. Инчунин дар ин давра аз тарафи корхонаи мазкур ба 180 хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ)-и шахру ноҳияҳои ҷумҳурӣ 179 адад тракторҳои гуногунтама ва 460 мошинолоти кишоварзӣ бо тариқи иҷораи лизингӣ дастрас карда шудааст.

Дар ҷумҳурӣ то имрӯз 81 маркази хизматрасонии техникӣ ташкил карда шудааст, ки аз он 56-то ба корхонаи воҳиди давлатии ҷумҳуриявӣ «Тоҷикагролизинг» ва боқимондаи он ба соҳибқорони инфиродӣ тааллуқ доранд. Ин марказҳои хизматрасонии техникӣ барои сари вақт ба анҷом расонидани корҳои саҳроӣ ба хоҷагиҳои кишоварзӣ хизмат карда истодаанд.

Имрӯз дар Ҷумҳурии Тоҷикистон амалиёти лизингиро 10 ширкат таъмин менамояд, дар байни онҳо саҳми «Нахустлизинг» (32%), «Ориёнлизинг» (23%) ва «Тоҷикагролизинг», (22,4%) – ро ташкил медиҳад.

Дар айни замон дар тоҷикистон барномаҳои мушаххаси рушди соҳаи кишоварзӣ фаъолият мекунад. Аз ин рӯ, дар ин соҳа истифодаи амалиёти лизингӣ қариб 60%- ро ташкил медиҳад.

Маҳз бо ҳамин хотир дар ҷумҳурӣ КВД «Тоҷикагролизинг» ташкил карда шуд. Корхонаи мазкур дар асоси қарори Ҳукумати ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30- ноябри соли 2007, № 597 таъсис дода шуда, аз моҳи марти соли 2008 ба фаъолият оғоз намудааст.

Технологияи муомилоти лизингӣ тақрибан ба тариқи зайл аст. Фарз мекунем, ки корхона ба ягон таҷҳизот эҳтиёҷ дорад. Корхона истехсолкунандагони ин таҷҳизотро ҷустуҷӯ мекунад ва пас аз таҳлили дахлдор таҳлили ҷои муайян мекунад. Сипас, ӯ ба ширкати лизингӣ барои бастанӣ шартнома рӯ меорад. Ширкати лизинг бо субъекти хоҷагидор шартнома мебандад, ки мувофиқи он ба таҳвилгар арзиши фондҳои асосиро пурра пардохт мекунад ва ба субъекти хоҷагидор бо ҳуқуқи бозхарид дар охири муҳлати муайяншудаи иҷора ба иҷора медиҳад. Ҳамзамон ширкати лизингӣ дар хусуси хариди фондҳои асосӣ бо таъмингар шартнома мебандад. Ҳангоми бастанӣ шартномаи лизингӣ кафолати бонкӣ, ё гарав ё, ки суғуртаи пардохти лизингӣ, ё ки амвол талаб карда мешавад, ки объекти муомилоти лизингӣ мебошад.

Қайд намудан ба маврид аст, ки барои беҳтар намудани таъминоти хоҷагиҳои кишоварзӣ бо техникаи кишоварзӣ корхонаи воҳиди давлатии «Мадад» дар 9 моҳи соли 2018 ба маблағи 1,4 млн. сомонӣ тракторҳои чархдор, ядакҳои тракторӣ, чархҳои тракторӣ ва қисмҳои эҷтиётӣ ба ҷумҳурӣ ворид намуда, бо ширкати «Атешпар»-и Туркия, «ЮТО- Интернатсионал»- Ҷумҳурии Мардумии Чин ва заводи тракторсозии шаҳри Тошканди Ҷумҳурии Узбекистон оид ба ворид намудани тракторҳо ва қисмҳои эҷтиётӣ шартномаҳо ба имзо расонидааст.

Ҳалли масъалаҳои дар боло зикр шуда то андозае барои беҳтар гаштани фаъолияти лизингии Ҷумҳурӣ таъсири гидро мерасонад, ки дар натиҷа пойгоҳи модди- техникӣ кишоварзиро мустаҳкам гардонидани имконияти ҷори намудани технологияҳои инноватсионӣ, баланд бардоштани самаранокии соҳаи мазкур ва пурқувват гаштани иқтисодиёти хоҷагиҳо ва ҳам моли-стехсолкунандагон мусоидат мекунад.

Ҳамин тарик, барои рушди лизинг дар соҳаи кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон зарур аст, ки масъалаҳои зерин ҳал карда шаванд:

- беҳтарсозии ҳолати иқтисодӣ;
- паст кардани меъёрҳои қарзӣ;
- зиёд намудани миқдори корхонаҳои қобилияти қарзидҳӣ дошта;
- рушди низоми таъминоти суғуртавии ғайолияти лизингӣ.

Дар натиҷа ҳангоми лизинг таъсири синергетикӣ (афзуншаванда) ба миён меояд, ки боиси маҷмӯи омилҳои зерин мегардад:

- бо имтиёзҳои ба кишоварзӣ пешниҳод кардашуда;
- бо дохил кардани пардохти лизингӣ ба арзиши аслии маҳсулоти истеҳсолшаванда;
- бо истифодаи муомилоти фючерӣ ба маҳсулоти кишоварзӣ;
- бо техникаи босуръат бо амортизатсия (истеҳлок);
- бо паст кардани сатҳи таҷҳизот ва талафот ҳангоми кор дар соҳаи кишоварзӣ;
- бо баланд бардоштани истеҳсолоти мошинсозӣ ва табодули технология;

бо баланд бардоштани самаранокии истифодаи технология аз ҳисоби хизматгузориҳои ба-ландсифат мебошад.

АДАБИЁТ

1. Лукашов В.С. Формирование и развитие системы лизинговых отношений в аграрном секторе экономики, 2019.
2. Бобоев Ш.К. Формирование и развитие лизинговых отношений в сельском хозяйстве Республики Таджикистан (научная диссертация) к.э.н. - Душанбе, 2010.- 35с.
3. Кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон Маҷмӯаи омӯрӣ, 2018. – 308с.
4. Источник данных РГУП «Таджикагролизинг»

АННОТАЦИЯ

ҲАВАСМАНДКУНИИ КОРХОНАҲО БАРОИ ПУРИҚТИДОР ГАРДОНИДАНИ БАЗАИ МОДДИ ТЕХНИКИИ КИШОВАРЗӢ ДАР ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН ТАВАСУТИ МЕХАНИЗМҲОИ ЛИЗИНГ

Дар ин мақола мушкилоти бо техника ва таҷҳизоти кишоварзӣ мучахҳаз кардани хоҷагиҳо баррасӣ карда мешавад. Қайд карда мешавад, ки рушди устувори маҷмӯи агросаноатӣ бештар аз дастгирии давлатӣ ва танзими истеҳсолоти кишоварзӣ дар асоси иҷора вобаста аст. Дар шароити иқтисоди бозор, масъалаи ҳавасмандгардонии корхонаҳои кишоварзӣ дар баҳши кишоварзӣ яке аз масъалаҳои муҳимтарин ба ҳисоб меравад. Фароҳам овардани шароити қобили қабул барои истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ тавассути истифодаи механизмҳои иқтисодӣ ба даст оварда мешавад, ки яке аз чунин механизмҳои ҳавасмандгардонии корхонаҳои кишоварзӣ лизинг мебошад.

Муаллиф дар бораи ғайолияти Корхонаи воҳиди давлатии "Тоҷикагролизинг" маълумоти мушаххаси омӯрӣ оварда, тасдиқ намудааст, ки такмили ғайолияти лизинг дар ҷумҳурӣ заминаи моддию техниро дар соҳаи кишоварзӣ мустаҳкам намуда, имконияти ҷорӣ намудани технологияҳои инноватсионӣ, баланд бардоштани самаранокӣ ва тақвиятро фароҳам меорад. дар маҷмӯъ иқтисоди кишвар.

АННОТАЦИЯ

СТИМУЛЫ ПРЕДПРИЯТИЙ К УКРЕПЛЕНИЮ МАТЕРИАЛЬНО-ТЕХНИЧЕСКОЙ БАЗЫ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ РЕСПУБЛИКИ ТАДЖИКИСТАН ПРИ ПОМОЩИ МЕХАНИЗМОВ ЛИЗИНГА

В данной статье рассмотрены проблемы оснащения хозяйств сельскохозяйственной техникой и оборудованием. Отмечено, что устойчивое развитие агропромышленного комплекса во многом зависит от государственной поддержки и регулирования сельскохозяйственного производства на лизинговой основе. В условиях рыночной экономики вопрос стимулирования сельскохозяйственных предприятий в аграрном секторе является одним из значимых. Создание приемлемых условий для производства сельскохозяйственной продукции достигается за счет использования экономических механизмов, одним из таких механизмов стимулирования сельскохозяйственных предприятий является лизинг.

Автором приведены конкретные статистические данные деятельности ГУП «Таджикагролизинг», подтверждающие, что совершенствование лизинговой деятельности в республике укрепит материально-техническую базу в сельском хозяйстве, предоставляя возможность внедрения инновационных технологий, повысит эффективность и укрепит экономику страны, в целом.

Ключевые слова: лизинг, лизинговые операции, техника, сельхозтехника, развитие лизинга, лизинговые отношения.

ANNOTATION

INCENTIVES FOR ENTERPRISES TO STRENGTHEN THE MATERIAL AND TECHNICAL BASE IN AGRICULTURE OF THE REPUBLIC OF TAJIKISTAN WITH THE HELP OF LEASING MECHANISMS

Mukhtorzoda P.Q.

This article discusses the problems of equipping farms with agricultural machinery and equipment. It is noted that the sustainable development of the agro-industrial complex largely depends on state support and regulation of agricultural production on a lease basis. In a market economy, the issue of stimulating agricultural enterprises in the agricultural sector is one of the significant. The creation of acceptable conditions for the production of agricultural products is achieved through the use of economic mechanisms, one of such mechanisms for stimulating agricultural enterprises is leasing.

The author provides specific statistical data on the activities of the State Unitary Enterprise "Tajikagroleasing", confirming that the improvement of leasing activities in the republic will strengthen the material and technical base in agriculture, providing the opportunity to introduce innovative technologies, increase efficiency and strengthen the country's economy as a whole.

Key words: leasing, leasing operations, machinery, agricultural machinery, leasing development, leasing relations